

Тарасенко В. Є.,
доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблемних питань правоохоронної
діяльності Одеського державного університету
внутрішніх справ

ВИКОНАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Статтю присвячено дослідженню процесуальної складової діяльності оперативних підрозділів Національної поліції в умовах чинного кримінального процесуального законодавства, з'ясовано її змістовне навантаження. Зазначено, що оперативні підрозділи виконують процесуальні функції як на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень, так і на стадії їх судового розгляду. Запропоновано внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України в частині визначення у повному обсязі функціонального призначення діяльності оперативних підрозділів у кримінальному процесі.

Ключові слова: процесуальні функції, кримінальне провадження, слідчий, оперативний підрозділ, доручення слідчого, слідча дія.

Статья посвящена исследованию процессуальной составляющей деятельности оперативных подразделений Национальной полиции в условиях действующего уголовного процессуального законодательства, определяется ее предметное содержание. Подчеркивается, что оперативные подразделения выполняют процессуальные функции как на стадии досудебного расследования уголовных правонарушений, так и на стадии их судебного рассмотрения. Предложено внести изменения в Уголовный процессуальный кодекс Украины в части определения в полном объеме функционального назначения деятельности оперативных подразделений в уголовном процессе.

Ключевые слова: процессуальные функции, уголовное производство, следователь, оперативное подразделение, поручение следователя, следственное действие.

Знабуттям чинності Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК) значно змінилися повноваження оперативних підрозділів, що змістовно визначені у параграфі 2 Глави 3 (Сторона обвинувачення) та передбачають виконання цими підрозділами певних процесуальних функцій у кримінальному провадженні. Саме

процесуальна складова діяльності оперативних підрозділів в сучасних умовах протидії злочинності потребує окремої уваги та ґрунтовного дослідження. Насамперед, це пов'язано з погіршенням статистичних показників, що свідчать про велику кількість кримінальних проваджень, по яких не встановлені особи, які вчинили злочини. Аналіз зареєстро-

ваних корисливих злочинів [1] свідчить, що в Україні у 2011 р. було обліковано 277 598 крадіжок, з них по 102 229 фактах особам вручено повідомлення про підозру, у 2012 р. ці показники становили відповідно 241 050 і 92 445, у 2013 р. – 242 646 і 72 923, у 2014 р. – 226 756 і 70 502, у 2015 р. – 273 629 і 75 629, у 2016 р. – 312 172 і 68 265. Таким чином, відсоток крадіжок, по яких особам вручено повідомлення про підозру, склав: у 2011 р. – 37%; у 2012 р. – 38%; у 2013 р. – 30%; у 2014 р. – 31%; у 2015 р. – 28%; у 2016 р. – 22%.

Аналогічна ситуація і по корисливо-насильницьких злочинах, а саме, у 2011 р. було обліковано 22 966 грабежів, з них по 11 694 фактах особам вручено повідомлення про підозру, у 2012 р. ці показники становили відповідно 19 712 і 10 235, у 2013 р. – 22 678 і 9 306, у 2014 р. – 20 525 і 7 632, у 2015 р. – 22 077 і 7 165, у 2016 р. – 27 177 і 6 694. Відсоток грабежів, по яких особам вручено повідомлення про підозру, склав: у 2011 р. – 51%; у 2012 р. – 52%; у 2013 р. – 41%; у 2014 р. – 37%; у 2015 р. – 32%; у 2016 р. – 25%.

Окремим питанням кримінальної процесуальної регламентації діяльності оперативних підрозділів приділено увагу в працях відомих дослідників, зокрема, В. І. Галагана [2], Е. О. Дідоренка [3], О. Ф. Долженкова [4], Д. Й. Никофорчука [5], М. А. Погорецького [6], Б. Г. Розовського [7], Р. В. Тарасенка [8] та ін. Однак, в умовах чинного кримінального процесуального законодавства ще недостатньо досліджено правові та організаційні засади виконання процесуальних функцій оперативними підрозділами Національної поліції України.

Аналіз положень чинного КПК дозволяє виділити декілька основних напрямів виконання процесуальних функцій оперативними підрозділами Національної поліції під час досудового розслідування. Розглянемо їх детальніше.

1. Виконання оперативним підрозділом слідчих (розшукових) дій та неглас-

них слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого.

Слідчий органу досудового розслідування уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (ч. 3 ст. 40 КПК) [9]. Потрібно зазначити, що згідно з КПК у межах кримінального провадження практично всі оперативно-розшукові заходи, що передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ч. 2 ст. 30, ч. 2 ст. 31, ч. 2 ст. 32) і пов'язані з обмеженням конституційних прав громадян [10], здійснюються у формі негласних слідчих (розшукових) дій (гл. 21 КПК). Доручення на їх проведення, як правило, надсилаються начальнику оперативного підрозділу у письмовій формі та є обов'язковими для виконання (ч. 3 ст. 41 КПК). У дорученні повинно бути чітко сформульовано питання, що належить з'ясувати, і викладено інформацію, необхідну для його виконання. Керівник оперативного підрозділу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, який надав доручення, зобов'язаний в найкоротший строк організувати його виконання (ч. 6 ст. 232 КПК). Під час виконання доручень слідчого працівник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого (ч. 2 ст. 41 КПК).

2. Передача слідчому матеріалів оперативно-розшукової діяльності за фактами кримінальних правопорушень.

Визначальну роль у використанні матеріалів ОРД з метою початку досудового розслідування відіграє визнання їх достатності, зокрема, наявності в них достовірних даних, що вказують на ознаки кримінального правопорушення, зокрема: час, місце, спосіб вчинення, конкретні обставини, відомості про осіб, причетних до його вчинення, тощо. Слідчий органу досудового розслідування на підставі аналізу оперативних матеріалів вирішує питання щодо внесення отриманих відомостей до Єди-

ного реєстру досудових розслідувань і початку розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК). Окрім цього, матеріали, зібрані оперативними підрозділами згідно з вимогами Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», є документами та можуть використовуватися у кримінальному провадженні в якості доказів (ч. 2 ст. 99 КПК).

У матеріалах ОРД також можуть бути зафіксовані факти протиправної діяльності відносно учасників кримінального судочинства, оскільки серед підстав для заведення оперативно-розшукової справи передбачено наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також особам, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членам їх сімей та близьким родичам (ст. 6, 9–1; 5, п. 14.2; 4, ч. 2 ст. 20 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»).

3. Участь працівників оперативних підрозділів у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій.

У практичній діяльності слідчі Національної поліції найчастіше залучають працівників оперативних підрозділів при реагуванні на заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення, зокрема, до проведення таких слідчих (розшукових) дій, як огляд місцевості, приміщення, речей, документів (ст. 237 КПК), огляд трупа (ст.ст. 238, 239 КПК) тощо. У складі слідчо-оперативної групи працівники оперативних підрозділів проводять опитування громадян, які проживають неподалік від місця події, здійснюють обстеження прилеглої території, встановлюють осіб, причетних до вчинення злочинів, а також очевидців події, потерпілих тощо.

Допомога оперативних працівників може бути використана слідчим і на подальшому етапі розслідування: під час

обшуку (ст. 234 КПК) з метою забезпечення сприятливих умов для його проведення та забезпечення безпеки учасників обшуку, при затриманні особи без ухвали слідчого судді, суду (ст.ст. 207, 208 КПК) та тимчасовому вилученні майна (ст.ст. 167, 168 КПК), при проведенні слідчого експерименту (ст. 240 КПК), коли потрібна допомога у відтворенні обстановки певної події та інших випадках. Участь оперативних працівників засвідчується відповідним записом у протоколі слідчої (розшукової) дії.

4. Вжиття заходів щодо встановлення місця знаходження підозрюваної особи після зупинення досудового розслідування.

У разі, коли підозрюваний переховується від органів слідства з метою ухилення від кримінальної відповідальності та його місцезнаходження невідоме, то досудове розслідування може бути зупинене, а слідчий оголошує його розшук (ч. 2 ст. 280 КПК). Про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, а здійснення розшуку підозрюваного доручається саме оперативним підрозділам (ст. 281 КПК).

Варто звернути увагу на те, що оперативні підрозділи можуть виконувати процесуальні функції не лише у досудовому розслідуванні, але й на стадії судового розгляду матеріалів кримінальних проваджень. З метою перевірки та уточнення фактичних даних, отриманих в ході судового слідства, суд має право доручити органу, що проводить розслідування, виконати певні слідчі (розшукові) дії (ч. 3 ст. 333 КПК). Окрім цього, за дорученням начальника слідчого підрозділу, до якого надійшла ухвала суду про оголошення розшуку обвинуваченого (ст. 335 КПК), для організації виконання, в установленому законодавством порядку, працівник оперативного підрозділу заводить відповідну оперативно-розшукову справу та здійснює розшукові заходи з метою встановлення місцеперебування обвинуваченого.

На підставі вищевикладеного можна дійти висновку, що виконання процесуаль-

них функцій оперативними підрозділами Національної поліції України регламентовано чинними нормативно-правовими актами і полягає у наступному:

– виконання оперативними підрозділами слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого, прокурора з метою повного, всебічного та об'єктивного розслідування кримінального правопорушення, а також встановлення місця знаходження підозрюваних осіб щодо яких оголошений розшук;

– передача слідчому матеріалів оперативно-розшукової діяльності за фактами кримінальних правопорушень з метою початку досудового розслідування, використання їх як доказів у кримінальному провадженні, у тому числі, для забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства;

– участь оперативних працівників у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій на початку досудового розслідування (під час реагування на заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення) та на наступному етапі розслідування;

– виконання ухвал суду про проведення слідчих (розшукових) дій з метою встановлення обставин або перевірки обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, а також про розшук обвинуваченого, який ухилився від суду.

Аналіз положень ст. 41 КПК дозволяє стверджувати, що вони сформульовані недостатньо коректно та не відображають увесь спектр завдань оперативних підрозділів, що вирішуються ними під час кримінального провадження. На нашу думку, положення ч. 1 ст. 41 КПК мають у повному обсязі передбачати функціональне призначення діяльності цих підрозділів з огляду на фактично виконувані ними завдання. Зокрема, вказана норма потребує посилання на виконання оперативними підрозділами ініціативних дій і заходів, що не потребують одержання дозволу прокурора та/або суду, з метою встановлення осіб, які причетні до учинення злочинів, подолання протидії здійсненню кримінального провадження та вирішення інших завдань кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2012–2016 рр. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua>.
2. *Галаган В. І.* Проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності ОВС України: монографія / В. І. Галаган. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – 300 с.
3. *Дідоренко Е. О.* Процесуальна регламентація оперативно-розшукової діяльності потребує завершення: наукова доповідь / Е. О. Дідоренко, С. О. Кириченко, Б. Г. Розовський. – Луганськ: РВВ ЛІВС, 2002. – 32 с.
4. *Долженков О. Ф.* Процесуальне значення відомостей, отриманих при здійсненні оперативно-розшукової діяльності: монографія / О. Ф. Долженков, В. Є. Тарасенко, С. В. Єськов. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. – 168 с.
5. *Никифорчук Д. Й.* Теоретичні та організаційно-тактичні засади протидії незаконному обігу наркотичних засобів оперативними підрозділами міліції України: автореф. дис... доктора юрид. наук: спец. 12.00.09 / Д. Й. Никифорчук. – Київ, 2010. – 36 с.
6. *Погорецький М. А.* Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія / М. А. Погорецький. – Х.: РВФ «Арсис, ЛТД», 2007. – 574 с.
7. *Розовський Б. Г.* Ненауочні замітки о некоторых научных проблемах уголовного процесса: монографія / Б. Г. Розовський. – Луганськ: Эссе, 2004. – 531 с.
8. *Тарасенко Р. В.* Безпека учасників кримінального судочинства: кримінальні процесуальні та оперативно-розшукові основи: монографія / Р. В. Тарасенко. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 510 с.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 квіт. 2012 р. за станом на 07 жовт. 2014 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

10. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р.: за станом на 14 жовт. 2014 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

11. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР: за станом на 21 лют. 2014 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

12. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 груд. 1993 р.: за станом на 14 жовт. 2014 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

13. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень [Електронний ресурс]: наказ МВС України № 700 від 14 серп. 2012 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

14. Про затвердження Змін до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» [Електронний ресурс]: наказ МВС України № 748 від 23 черв. 2015 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

Tarasenko V. Execution of procedural functions operational units of the National Police of Ukraine in criminal proceedings

The article is devoted to research the basic directions of the procedural functions of the operational units of the National Police in criminal proceedings. The author identified that operational units can perform the procedural functions not only in the pre-trial investigation, but also at the trial stage of criminal proceedings material.

The results of the analysis of statistics prove the low efficiency of investigation of criminal offenses in the present criminal procedure law, lack of qualified investigators and operatives of the National Police, during the execution of the tasks of criminal proceedings. These results are necessitating research of the procedural component of the operating units in modern terms of combating crime.

Conducted a thorough analysis of the legal support of the National Police operatives on the performance of procedural functions in the pre-trial investigation and trial stages of criminal proceedings material. Attention is focused on the legal rules governing the implementation of the operational unit of investigation (search) operations and covert investigative (detective) acts on behalf of the investigator, the transfer of investigative material operational activities on the facts of criminal offenses participation of workers operating units to conduct specific investigative (detective) actions and measures to establish the location of the person sought.

The author concludes that the existing rules are formulated not correct and do not reflect the full spectrum of operational units to be solved by them during criminal proceedings. Underlined the need to improve the criminal procedural law, in particular, the provisions of Part. 1 t bsp. 41 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which should completely provide the functionality activity of operational units in the criminal proceedings considering the tasks that they actually perform.

Keywords: *operational support, criminal proceedings, investigator, operative unit, investigative action.*

Стаття надійшла до редакції журналу 15.03.2017 р.